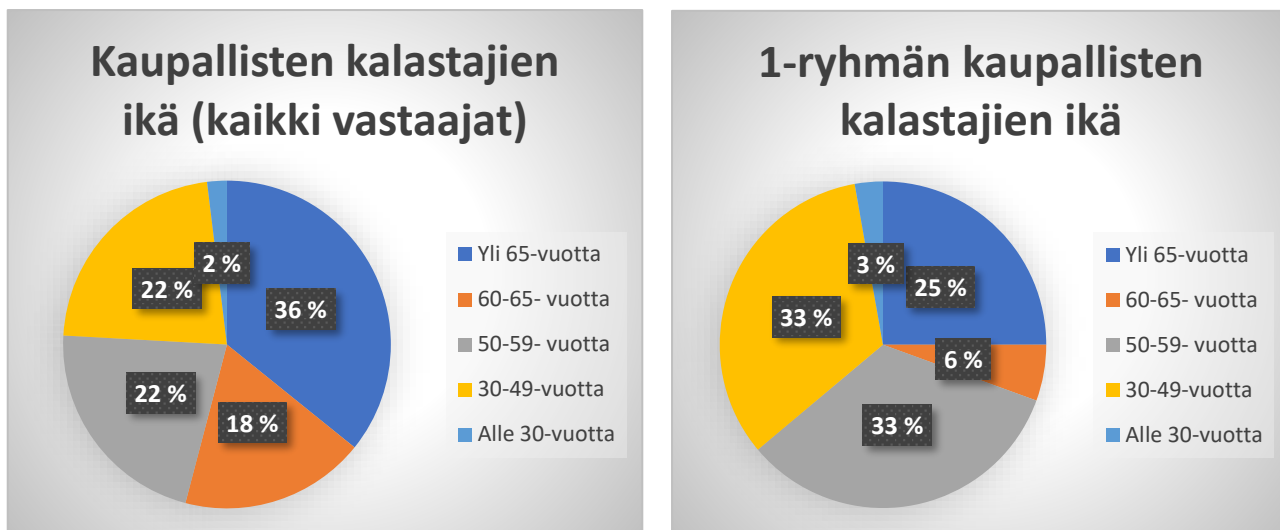

Alan toimijat ja toimintaympäristö

Kaupallinen kalastus ja alueen kalasatamat

Kalataloudella on vahvat perinteet Perämeren rannikolla. Kaupallista kalastusta on harjoitettu iät ja ajat ja edelleen perinteet näkyvät erityisesti rannikon kalasatamissa. Rekisteröityneitä kaupallisia kalastajia Perämeren rannikon kunnissa on yhteensä noin 700. Heistä noin 200 toimii aktiivisesti eli harjoittaa kalanmyyntiä. Perämeren rannikolla on noin 80 1-ryhmän kaupallista kalastajaa (kalastuksen liikevaihto ylittää 10 000€ vuodessa). Heistä noin puolelle kaupallinen kalastus tarjoaa pääelinkeinon. Kaupallisten kalastajien keski-ikä Perämeren rannikolla on varsin korkea. Kalastajista yli 60-vuotiaita on kolmasosa ja yli 50-vuotiaita kaksi kolmasosaa. Eläköityviä yrittäjiä tulee olemaan paljon tulevina vuosina. Onkin tärkeää, että paikallisella kehittämisellä pystytään auttamaan näitä yrittäjiä löytämään toiminnalle jatkajia ja toisaalta pystytään auttamaan uusia yrittäjiä toimimaan kannattavasti kalastus elinkeinon parissa.

Lähde: Kaupallisen kalastuksen kehittäminen -kysely Perämeren kaupallisille kalastajille

Kaupallinen kalastus on jakautunut melko tasaisesti pitkin rannikkoa. Alueen kaupallinen kalastus tapahtuu lähes yksinomaan merialueilla. Pienissä määrin kaupallista pyyntiä harjoitetaan myös alueen suurimpien jokien suilla.

Kalasatamat

Perämeren rannikolla on tiheä kalasatamaverkosto. Alueella on yhteensä 15 kunnallista kalasatamaa, joista löytyy kalankäsittelytilat. Kalasatamien käyttöaste tosin vaihtelee suuresti. Jäähileasemia löytyy vielä tiheämmässä ja niiden suhteen tilanne Perämeren rannikolla on hyvä. Lisäksi alueella on parinsenkymmentä kalastajien yksityistä kalankäsittelytilaa. Kalasatamia tai purkupaikkoja, joihin puretaan yli 10 000kg kalaa vuodessa, on alueella yhteensä 20 kpl. Kalamäärällä mitattuna suurimpia ovat Kellon Kiviniemi, Kalajoen Rahja, Iin Vatunki sekä Kemin Ajos. Kaikista suurimmista kalastamista käsin harjoitetaan troolikalastusta ja kyseiset satamat ovat merkittäviä muikun troolipyynnin kannalta. Rehukalaa puretaan edelleen vaihtelevassa

määrin Rahjaan, Riuttuun sekä Kiviniemeen. Verkko- ja rysäkalastuksen saaliita saadaan koko rannikon alueelta.

Kunnalliset kalasatamat tarjoavat kaupallisille kalastajille hyvät mahdollisuudet kalan alkukäsittelyyn. Kalasatamien varustelutaso vaihtelee. Osasta satamia löytyy kattava laitteisto kalan alkukäsittelyyn, mutta osassa alkukäsittely tehdään kokonaan käsin. Kalan massauskoneet sekä pakkaus- ja pakastusmahdollisuudet puuttuvat Perämeren rannikon julkisista kalasatamista lähes kokonaan. Monessa julkisessa satamassa on sijoitettuna kalastajien omia kalankäsittelylaitteita.

Useat kalasatamat ovat kalastajien määrän vähenemisen myötä jääneet vajaakäytölle, mikä on osaltaan johtanut siihen, että kunnat eivät ole enää yhtä halukkaita investoimaan satamiin kuin ennen. Niin ikään useita kunnallisia kalasatamia on siirtynyt yksityisten toimijoiden hallintaan. Tämä kehitys saattaa osaltaan hankaloittaa uusien kalastajien alalle tuloa, mutta toisaalta mahdollistaa kalasatamien aivan uudenlaisen kehittämisen.

Kaupallisen kalastuksen pyyntimuodot ja saalisajat

Yleisesti ottaen Perämeren monipuolinen kalasto tarjoaa mahdollisuudet monipuoliseen pyyntiin ja useampaan kalastuskeskeiseen. Kaupallisessa kalastuksessa käytettyjä pyydyksiä ovat verkko, rysä, trooli, katiskat ja lisäksi talvella nuotta ja iskukoukut. Kalalajeista kaupallisesti hyödynnetään siikaa, muikkua, ahventa, lohta, silakkaa, haukea, madetta, lahnaa sekä kuoretta. Myös pieniä määriä taimenta, särkeä, säynävää ja kuhaa pyydetään kaupallisten kalastajien toimesta. Näiden lisäksi alueen jokien suilla pyydetään nahkiaisia myyntiin ja padotuilla joilla ylisiirtoihin.

Lähes kaikkien Perämerellä pyydettyjen saalisajien pyyntimääriä pystyttäisiin kasvattamaan niin että pyyntimäärät pysyisivät edelleen kestäväällä pohjalla. Erityisesti särkikalajoen ja kuoreen pyyntiin tarvitaan kehitystä, jotta niiden pyyntimääriä saadaan kasvatettua nykyisestä.

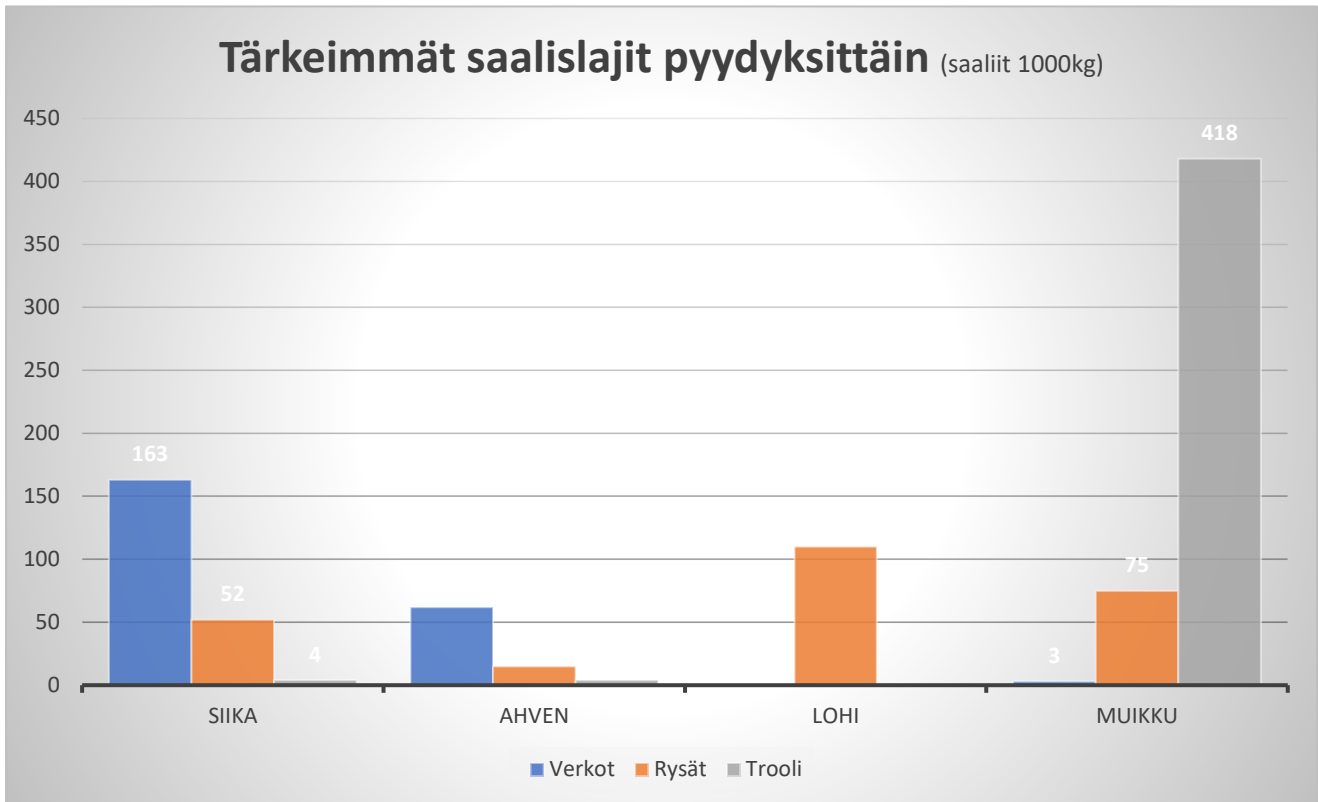
Kaupallisessa kalastuksessa käytetyt pyydykset

Verkko on edelleen käytetyin ja tärkein pyyntimuoto Perämeren kaupallisessa kalastuksessa, vaikka verkkopyynti on vähentynyt lähes puoleen vuosituhannen vaihteesta. Verkoilla pyydetään kaikkia Perämeren tärkeimpiä saaliskaloja lohta lukuun ottamatta.

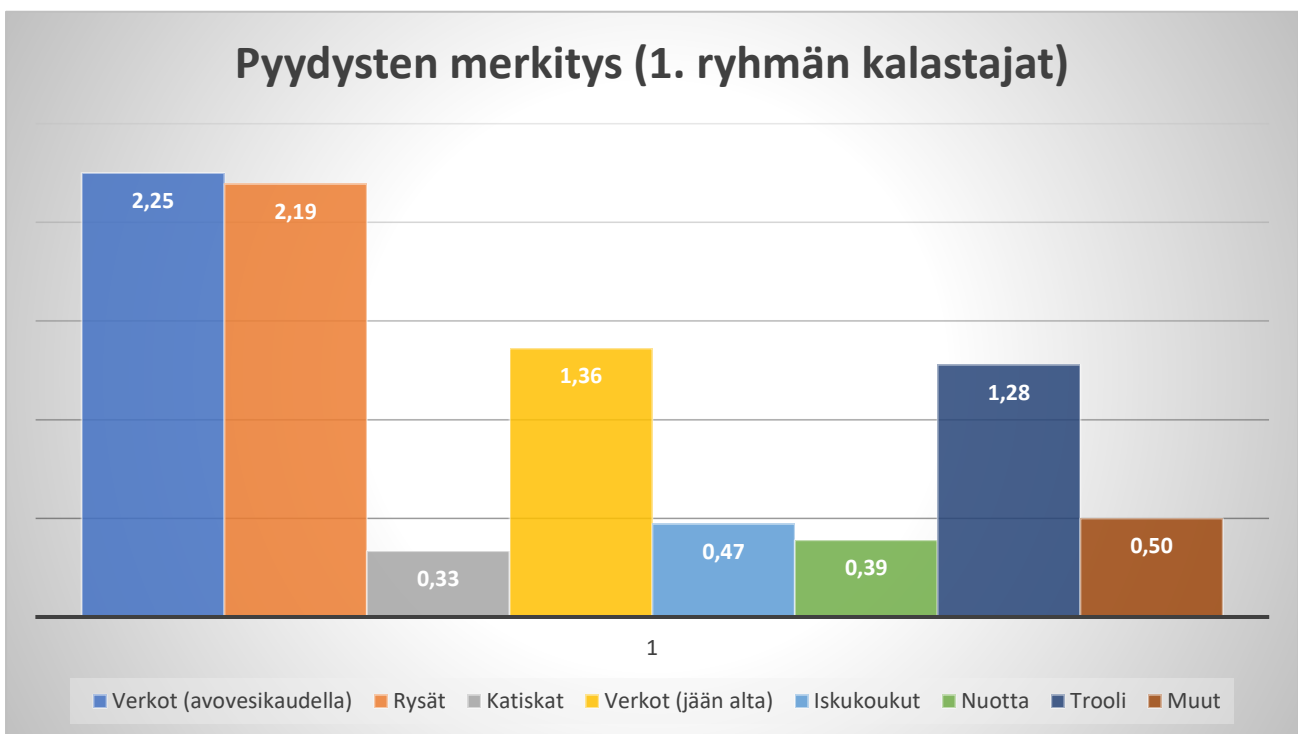
Verkkopyynnin ohella rysä on käytössä suurimmalla osalla 1. ryhmän kaupallisista kalastajista. Perämeren rannikko soveltuu monin paikoin erityisen hyvin rysäpyyntiin matalien rantojen ansiosta. Rysillä pyydetään lähinnä lohta, siikaa, ahventa ja jonkin verran muikkua. Myös särkikalajoen, erityisesti lahnan, rysäpyyntiä on viime vuosina lisätty Perämeren rannikolla.

Vaikka kalastajamäärällä mitaten verkot ja rysät ovat käytetyimpiä pyydyksiä, trooleilla saadaan ylivoimaisesti suurin osa Perämeren kaupallisen kalastuksen saaliista. Muikku on troolikalastuksen tärkein saalisaji Perämerellä. Muikun ohella trooleilla pyydetään silakkaa lähinnä rehukäyttöön. Troolikalastuksen

sivusaaliista hyödynnetään lähinnä siika. Myös kuoretta on alettu ottaa jonkin verran elintarvikekäyttöön. Ammattimaista ahvenen katiskapyyntiä harjoitetaan vähäisissä määrin.

Lähde: Luke, kaupallisen kalastuksen tilastot

Vastaukset pisteytetty asteikolla: Ei käytössä/Tyhjä Op., Vähän tärkeä 1p., Melko tärkeä 2p., Tärkeä 3p.

Lähde: Kaupallisen kalastuksen kehittäminen -kysely Perämeren kaupallisille kalastajille

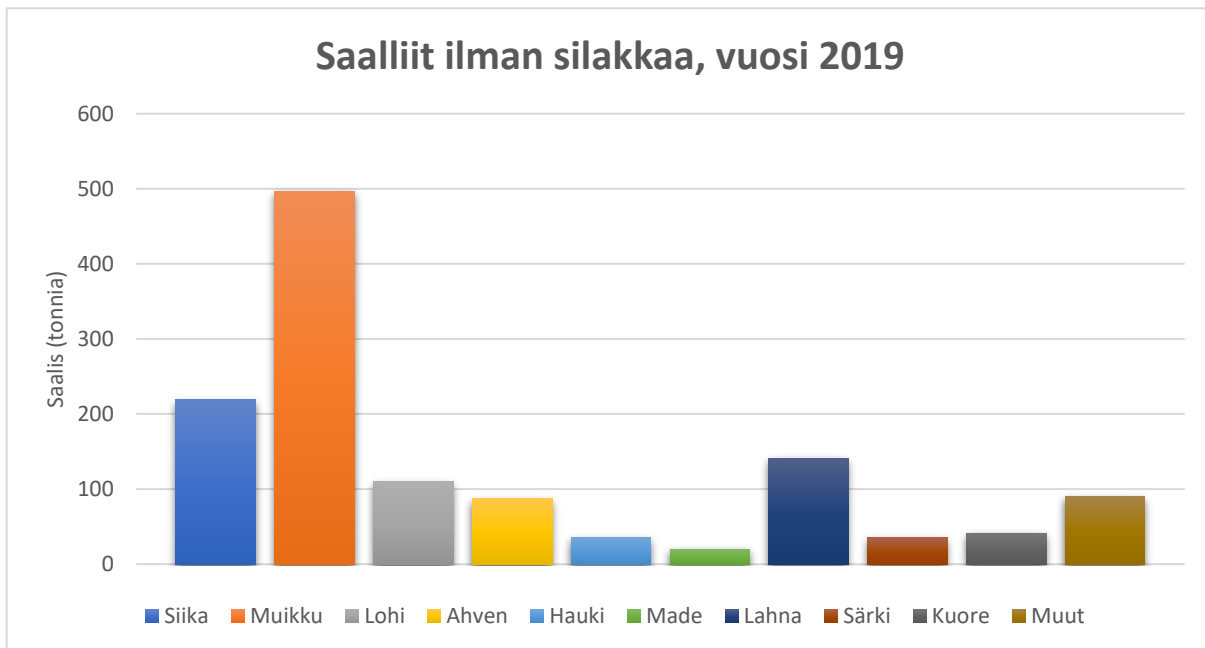
Kalalajit

Kalalaji	Saaliiden keskiarvo vuosina 2016-2020 (tuhatta kiloa)
Silakka	2550
Muikku	295
Siika	211
Lahna	155
Lohi	96
Ahven	83
Kuore	49
Särki	44
Hauki	35
Made	16
Kilohaili	14
Säyne	12
Kuha	8
Taimen	7
YHTEENSÄ	3615

Kalalajeista Perämerelle tyypillinen merikutuinen karisiika on tärkeä saalislaji koko alueella. Karisiika ei Perämeren alueella kasva kovin isoksi ja tyypillisesti sitä pyydetään 27-30mm verkoilla. Myös ahven on tärkeä saalislaji koko alueella ja sen merkitys kaupallisessa kalastuksessa on noussut viime vuosina.

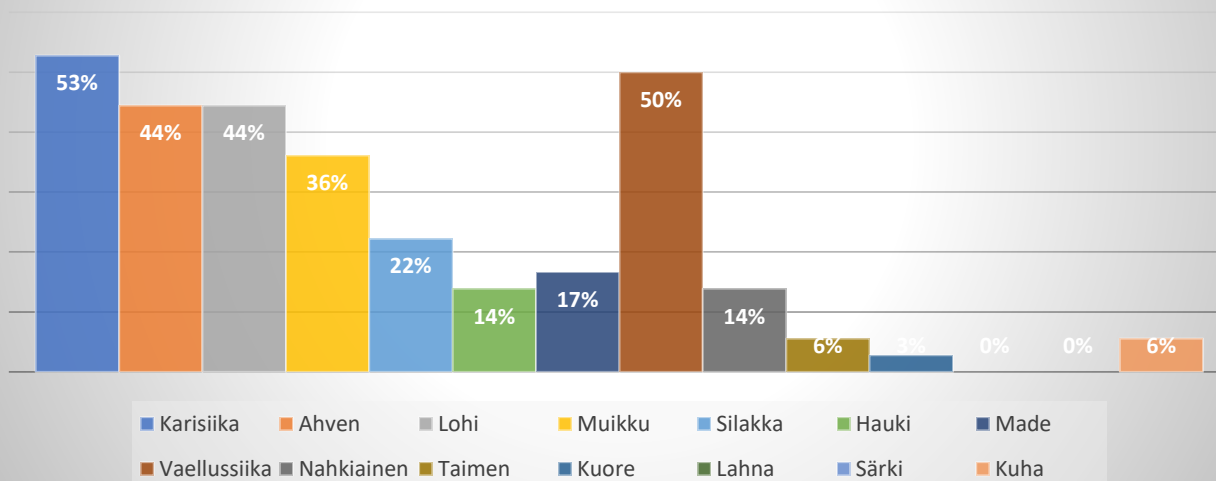
Karisiian ja ahvenen lisäksi kaupalliselle kalastukselle tärkeimpiä saalislajeja ovat muikku, lohi, vaellussiika ja silakka. Muikkua pyydetään pääasiassa trooleilla Perämeren pohjoisosista aina Kalajoelle saakka. Lohi on edelleen elintärkeä saalislaji kaupallisille kalastajille etenkin Perämeren pohjukassa. Karkeasti kolmasosalla Perämeren 1. ryhmän ammattikalastajista toimeentulo on riippuvainen lohen kalastuksesta. Vaellussiikaa tavataan koko Perämeren alueella. Alueella tehtävät vaellussiikakannan hoitotyöt ovat pitäneet kannan niin korkealla tasolla, että sitä on vielä järkevää pyytää kaupallisissa tarkoituksissa.

Lähde: Luke, kaupallisen kalastuksen tilastot

Lähde: Luke, kaupallisen kalastuksen tilastot

Saalislajien tärkeys -% 1. ryhmän kaupallisista kalastajista jotka vastasivat "Erittäin tärkeä" tai "Tärkeä"

Vastaukset asteikolla: Erittäin tärkeä, tärkeä, melko tärkeä, jonkinlainen taloudellinen merkitys, vähäinen taloudellinen merkitys ja ei merkitystä

Lähde: Kaupallisen kalastuksen kehittäminen -kysely Perämeren kaupallisille kalastajille

Hylkeet muuttaneet kaupallisen kalastuksen pyyntitapoja 2000-luvulla

Kaupallisten kalastajien määrä on ollut jo pitkään laskeva merialueella ja niin myös Perämeren rannikolla. Osaltaan siihen on johtanut kalastuksen kannattavuuden lasku, johon kasvavilla hyljemäärillä on ollut iso vaikutus. Harmaa hylkeiden ja itämerennorppien määrä on kasvanut kestävämmän suureksi ajatellen perinteisiä pyyntitapoja. Esimerkiksi perinteistä siian syksyistä verkkopyyntiä joudutaan nykyään harjoittamaan ”pikapyyntinä” eikä verkkoja voi jättää pitkäksi aikaa samaan paikkaan tai laskea niitä uudelleen kalaisille alueille, koska liian usein hylkeet tulevat puhdistamaan ja rikkomaan verkot. Kokonaan tyhjiä pyyntireissuja tulee yhä useammin ja sopivaa pyyntipaikkaa joudutaan hakemaan enemmän kuin aikaisemmin. Niin ikään hylkeiden suuri määrä on johtanut vaikeuksiin siian ja lohen rysäpyynnissä. Syksyllä parhaaseen siian kalastusaikaan rysäpyynti on mennyt monilla alueilla lähes mahdottomaksi tai loppunut kokonaan hylkeiden aiheuttamien ongelmien takia. Myös lohen rysäkalastukselle hylkeet aiheuttavat ongelmia. Rysät on jo pitkään suunniteltu sen mukaan, että saalis olisi suojassa hylkeiltä, ei niin että ne pyytäisivät kalaa parhaalla mahdollisella tavalla.

Toisaalta kasvaneet hyljeongelmat ovat lisänneet panostuksia esimerkiksi ahvenen pyyntiin, jossa ongelmat ovat vähäisempiä. Niin ikään monet kalastajat ovat panostaneet enemmän troolikalastukseen ja jättäneet verkko- ja rysäpyynnin vähemmälle.

Kalanjalostus

Kaupallisen kalastuksen ohella kalanjalostuksella on vahva asema Perämeren rannikon kunnissa. Alueella toimii toistakymmentä kalanjalostusyritystä, suurimpana Suomen suurin kalanjalostusyritys Hätälä Oy. Kalanjalostus työllistää alueella yhteensä n. 300 henkilöä. Rannikolla toimivien kalanjalostusyritysten kautta paikallinen kala saadaan tehokkaasti kuluttajien saataville. Viime vuosina myös monet kaupalliset kalastajat ovat lisänneet omaa kalanjalostustoimintaa, mitä on omalta osaltaan auttaneet kalankäsittelylaitteiden lisääntyminen niin julkisissa kuin yksityisissä kalasatamissa. Paikallisilla kalanjalostusyrittäjillä on iso merkitys luonnonkalojen markkinoinnin ja näkyvyyden kannalta.

Sijainniltaan Perämeren rannikon alue on hyvä kalanjalostuksen kannalta. Alueen suurimmat kaupungit ovat jo itsessään kohtalaisen kokoisia markkinoita ja logistiikka pohjoiseteläsuunnassa toimii hyvin. Alueella pyydetään kohtalaisia määriä luonnonkalaa jalostuksen tarpeisiin ja viljeltyä kirjolohta on saatavilla läheltä. Lisäksi norjan lohi saadaan nopeasti jalostajien käyttöön, mikä mahdollistaa sen laadukkaan ja tehokkaan käytön jalostustoiminnassa.

Vesiviljely

Ruokakalankasvatus

Perämerellä kasvatetaan ruokakalaksi lähinnä kirjolohta ja pieniä määriä siikaa. Ruokakalankasvatus on tällä hetkellä vahvasti keskittynyt Iin Vatunkiin. Siellä kasvatuslupia on noin 400 tonnin verran. Laitakarin kala Oy sai Haukiputaan Martinniemeen vuonna 2017 1 000 tonnin kasvatusluvan ja siellä toiminta on lähtenyt käyntiin. Tulevaisuudessa Perämeressä kasvatettua kirjolohta ja siikaa tulee olemaan huomattavasti nykyistä enemmän markkinoilla.

Vesiviljelyn kannalta Perämeri poikkeaa olosuhteiltaan jonkin verran eteläisemmistä merialueista, jossa suurin osa Suomen ruokakalantuotannosta on. Perämerellä saarien suojassa olevia kasvatuspaikkoja on vähän ja kasvatuskausi on lyhyempi. Meri jäätyy kokonaisuudessaan verrattain aikaisin ja tästä johtuen perkuu aika on lyhyempi, mikäli talvisäilytystä ei kehitetä nykyisestä.

Hyvänä puolena pohjoisessa sijainnissa on se, että viime vuosina yhä yleisemmäksi tulleet hyvin lämpimät kesät eivät Perämerellä vaikuta yhtä paljon kuin eteläisimmillä merialueilla. Perämerellä vesi pysyy yleensä viileämpänä, mikä vähentää kalatautien riskiä ja ruokintaa tarvitsee harvoin vähentää tai keskeyttää keskikesällä.

Logistisesti Perämeri on kalankasvatuksen kannalta hyvä. Oulussa toimiva Hätälä Oy pystyy Suomen suurimpana kalanjalostusyrittäjänä ottamaan vastaan isoja kalamääriä, minkä lisäksi kuljetukset etelään päin toimivat hyvin.

Kalakantojen hoito

Vaelluskalakantojen hoitoon panostetaan vahvasti Perämeren rannikon toiminta-alueella. Vesivoimayhtiöt ovat velvoitettuja istuttamaan vaelluskaloja vesistöihin ja ne vastaavat pitkälti entisten lohijokien vaelluskalojen hoitotyöstä. Pelkästään alueen kolmen suurimman joen (Kemi-, Ii- ja Oulujoki) veloitteena istutetaan yli miljoona lohenpoikasta, noin 170 000 taimenen poikasta sekä miljoonia kesän vanhoja ja vastakuoriutuneita vaellussiian poikasia.

Vaellussiikakantoja hoidetaan runsaasti myös paikallisin voimin lähinnä kalastajainseurojen toimesta. Syksyisin emosiikoja pyydetään alueen joista ja jokisuilta, niiden mäti kerätään talteen, pidetään talven yli hautomoilla ja keväällä kuoriutuvat poikaset istutetaan takaisin vesistöön. Tämä työ on erittäin arvokasta kaupallisen kalastuksen kannalta ja aktiivisella hoitotyöllä vaellussiikakannat on saatu pidettyä sillä tasolla, että niitä on kannattavaa pyytää kaupallisissa tarkoituksissa. Kalastajainseurojen ja kaupallisten kalastajien toimilla on iso merkitys myös voimayhtiöiden velvoiteistutusten hoitamisessa.

Kalakauppa

Suurin osa Perämerellä pyydetystä ja tuotetusta kalasta päätyy kuluttajille luonnollisesti isojen päivittäistavarakauppojen kautta. Alueella on kuitenkin useita kalanmyyntiin erikoistuneita liikkeitä, joiden arvo luonnon kalan markkinoinnin ja näkyvyyden kannalta on iso. Niiden lisäksi useat pienemmät jalostajat myyvät tuotteitaan suoraan kuluttajille. Alueella on vahvat perinteet kalamarkkinoiden järjestämisessä, mitkä omalta osaltaan lisäävät luonnonkalan ja kalastus elinkeinon arvostusta ja tunnettavuutta.

Kalastusmatkailu

Kalastusmatkailu Perämeren rannikon alueella on vahvasti keskittynyt Tornion ja Simojoen varsille. Lohi on iso vetovoimatekijä kalastusmatkailussa ja sitä hyödynnetäänkin jokivarsien matkailuyritysten toimesta. Merialueella toimii muutamia kalastusmatkailupalveluita tarjoavia yrityksiä, joista useimmat toimivat myös muilla alueilla. Kalastusmatkailupalveluita on tarjolla lähinnä vapakalastajille. Muutamit kaupalliset kalastajat tarjoavat ”elämyspalveluita”, esimerkiksi tutustumisreissuja ammattikalastajan arkeen.

Muita keskeisiä kalatalouden toimijoita Perämeren rannikolla

Kalatalouden yritysten lisäksi Perämeren rannikon alueella toimii lukuisia alan kannalta merkittäviä toimijoita. Rehukalan pyynnin kannalta Kalajoella ja Kannuksessa toimivalla Kalajoen jäähdyttämöllä on keskeinen merkitys. Käytännössä kaikki Perämeren alueelta rehuksi pyydetty silakka jalostetaan Kalajoen jäähdyttämöllä turkiseläinten rehuksi. Lisäksi jäähdyttämö ottaa vastaan kalankäsittelyssä syntyvää perkuujätettä ja troolipyynnin sivusaaliita, joita ei jalosteta elintarvikkeiksi.

Perämeren rannikon alueella toimii useita kalastajainseuroja ja kalatalouden suhteen aktiivisia jakokuntia, jotka paikallisesti kehittävät kalastuksen olosuhteita. Heillä on usein paras tietämys paikallisista kehittämistarpeista. Niin ikään Perämeren kalatalousyhteisöjen liitto on alueella aktiivinen kalatalouden kehittäjä. Omalla työllään liitto edistää kestäviä kalastustapoja ja positiivista käsitystä rannikon kalataloudesta. Lisäksi PKL on hallinnoinut useita kalatalouden kehittämishankkeita sekä esimerkiksi vesistönkunnostuksiin liittyviä hankkeita.

Kemissä toimiva ammattiopisto Lappia järjestää kalatalousalan koulutusta. Lappiassa voi opiskella kalan jalostusta, kaupallista kalastusta, vesiviljelyä sekä kalastuksen ohjausta. Lisäksi Lappia on mukana useissa kalatalouden kehittämishankkeissa. Lappian kalakoulu on tärkeä kumppani ajatellen Perämeren rannikon kalatalousalan kehittämistä.

Muita kalatalouden kehittämistä ajatellen tärkeitä toimijoita alueella ovat mm. alueen kunnat, oppilaitokset, maakuntaliitot sekä erilaiset kehittämissyhtiöt, jotka toimivat alueen kehittämiseksi ja hallinnoivat esimerkiksi lähiruokaa edistäviä hankkeita.